

De humor van Schild & Vrienden en de grenzen van de vrijheid van meningsuiting

Laurent Fastrez¹

Op 12 maart 2024 veroordeelde de correctionele rechtbank Oost-Vlaanderen² zeven leden van Schild & Vrienden, een extreemrechtse beweging die in 2018 haar *15 minutes of fame* beleefde, voor een reeks schendingen van de antiracismewet,³ de negationismewet en de wapenwet.⁴ Wat die eerste twee betreft, ging het met name om een aantal racistische en negationistische publicaties op gesloten Facebook- en Discordgroepen. Ter verdediging voerden de meeste beklagden aan dat ze slechts een paar grappen hadden uitgewisseld, waarbij ze zich beriepen op hun recht op vrijheid van meningsuiting.⁵

Dit teruggrijpen op humor om negationistische uitspraken en het aanzetten tot haat of discriminatie te rechtvaardigen is niet nieuw. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) wijst er regelmatig op dat de vrijheid van meningsuiting ook van toepassing is op opmerkingen die “beledigen, choqueren

of verontrusten”,⁶ terwijl het tegelijkertijd een stevige rechtspraak tegen haatzaaien heeft opgebouwd.⁷ Het Hof benadrukte dat satire, zoals andere vormen van humor,⁸ een vorm van artistieke expressie en sociaal commentaar is, bedoeld om opzettelijk te provoceren en te agiteren.⁹ Deze redenering geldt ook voor andere vormen van humor. Echter, de vrijheid van meningsuiting is niet absoluut en kan in bepaalde omstandigheden wel degelijk worden beperkt.

Tegen het vonnis over bepaalde leden van Schild & Vrienden is inmiddels hoger beroep ingesteld. De uitspraak is om die reden niet definitief. Niettemin vormt de uitspraak een goede gelegenheid om alvast in te gaan op een belangrijke bredere kwestie: het beroep op humor om zich te verdedigen tegen vervolging voor haatzaaien en negationisme.

1 Jurist bij het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens (FIRM).

2 Corr. Rb Oost-Vlaanderen, afd. Gent, [12 maart 2024](#), RN. 20G001332, beschikbaar op [www.unia.be](#).

3 Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, *B.S.*, 8 augustus 1981.

4 Wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd, *B.S.*, 30 maart 1995.

5 Deze redenering kreeg ook in het maatschappelijk debat weerklank. Zo omschreef Rik Torfs, voormalig rector van de KU Leuven, het vonnis als een “gevaarlijk juridisch precedent”. Zie C. Degreef, [Riks Torfs na veroordeling Van Langenhove: ‘In België laat je maar beter op je woorden passen’](#), *Doorbraak.be*, 12 mei 2024, beschikbaar via <https://doorbraak.be/rik-torfs-na-veroordeling-dries-van-langenhove-voortaan-let-je-in-belgi-beter-op-wat-je-zegt>. Alle links in dit artikel werden laatst geraadpleegd op 30 juni 2024.

6 EHRM (GK), [Handyside t. het Verenigd Koninkrijk](#), nr. 5493/72, 7 december 1976, § 49. Origineel in het Frans: “heurte, choquant ou inquiétant”.

7 Zie in het bijzonder EHRM, [Lilliendahl t. IJsland](#), nr. 29297/18, 11 juni 2020.

8 Zie bv. EHRM, [Bonnet t. Frankrijk](#), 24 februari 2022, nr. 35364/19 (parodie) of EHRM (GK), [Palomo Sánchez e.a. t. Spanje](#), nr. 28955/06, 28957/06, 28959/06 en 28964/06, 12 september 2011 (karikatuur). A. Berrendorf, L. Midrez, L. Monaco, “Satire ou apologie du terrorisme, peut-on rire de tout?”, noot onder EHRM Z.B. t. Frankrijk, 2 september 2021”, *Rev. trim. dr. h.*, nr. 130, 2022, p. 406.

9 EHRM, [Vereinigung Bildender Künstler t. Oostenrijk](#), nr. 68354/01, 25 januari 2007, § 33; EHRM, [Nikowitz en Verlagsgruppe News GmbH t. Oostenrijk](#), nr. 5266/03, 22 februari 2007.

Schild & Vrienden, van eerste succes tot rechtszaak

Schild & Vrienden is een Vlaamse extreemrechtse beweging die aanvankelijk naam maakte met verschillende acties¹⁰ en toespraken¹¹ om een bepaalde onverdraagzame visie op de Vlaamse identiteit te verdedigen. Volgens haar woordvoerder, Dries Van Langenhove, is haar doel "Vlaamse Jongeren wakker schudden".¹² Op 5 september 2018 bracht een onderzoek van de VRT een groot aantal racistische en negationistische commentaren aan het licht die werden uitgewisseld op de gesloten Schild & Vrienden discussiegroepen op Facebook en Discord.¹³ Deze reportage leidde tot de opening van een gerechtelijk onderzoek¹⁴ dat zeven beklaagden voor de correctionele rechtbank bracht.¹⁵

De beklaagden werden vervolgd voor een reeks misdrijven onder de antidiscriminatie- en negationismewetgeving:¹⁶ het aanzetten tot discriminatie, segregatie, haat of geweld,¹⁷ het verspreiden van denkbeelden gebaseerd op

rassuperioriteit of rassenhaat,¹⁸ lidmaatschap van een groep of vereniging die kennelijk en herhaaldelijk discriminatie of segregatie verkondigt,¹⁹ en, ten slotte, holocaustontkenning.²⁰ Van Langenhove werd ook vervolgd voor de illegale verkoop van wapens.²¹ Alle aanklachten werden bevestigd door de rechtbank.

In haar vonnis maakte de rechtbank een onderscheid tussen Dries Van Langenhove, gepresenteerd als "de grote leider", en de overige beklaagden.²² Volgens de rechtbank had Van Langenhove binnen zijn Facebook- en Discordgroepen "een sfeer van collectief fanatisme" gecreëerd en anderen meegesleept in een "racistisch, haatdragend, nazistisch en negationistisch discours".²³ Hij werd veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf, plus tien maanden voorwaardelijk voor een periode van drie jaar en boetes van in totaal 24.000 euro. Hij werd ook tien jaar uit de uitoefening van zijn rechten ontzet.²⁴ De meeste andere beklaagden kregen voorwaardelijke gevangenisstraffen en boetes.²⁵ Een van de beklaagden, die zijn spijt betuigde en excuses

10 Schild & Vrienden, "Schild & Vrienden defends Gravensteen from open-border activists", Youtube, 7 maart 2018 <https://youtu.be/eXSOC7qwZso>.

11 VRT NWS, [Door deze acties werd Schild & Vrienden op korte tijd steeds bekender](#), 5 september 2018.

12 *Ibid.* Dit verlangen om Vlaamse jongeren 'wakker te schudden' maakte van Schild & Vrienden waarschijnlijk één van de belangrijkste «woke» verenigingen in Vlaanderen. Vandaag wordt deze erfenis echter merkwaardig genoeg weinig bevestigd.

13 VRT NWS, [Bekijk hier de «Pano»-reportage: wie is Schild & Vrienden echt?», 5 september 2018, beschikbaar via https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/09/05/waar-komt-schild-vrienden-eigenlijk-vandaan/.](#)

14 Parketten van de procureur des Konings van West-Vlaanderen, [Persbericht - Gent - Schild & Vrienden](#), 17 juni 2019, beschikbaar via <https://www.om-mp.be/nl/article/persbericht-gent-schild-vrienden>.

15 Corr. rb. Oost-Vlaanderen (afd. Gent), 12 maart 2024, *op. cit.*

16 Er zijn verschillen tussen deze delicten: Holocaustontkenning of negationisme vereist bijvoorbeeld alleen een algemeen opzet (de wil om te ontkennen, goed te keuren of grof te minimaliseren), in tegenstelling tot aanzetten tot haat en rassenscheiding, waarvoor een bijzonder opzet vereist is (een specifieke wil om aan te zetten). Dit verschil werd opgemerkt door de rechtbank, die concludeerde dat dit bijzonder opzet wel degelijk aanwezig was bij de verdachten.

17 Art. 20, wet van 30 juli 1981, *op. cit.* Slechts vier van de zeven beklaagden worden vervolgd voor dit misdrijf.

18 Art. 21, *ibid.* Slechts zes van de zeven beklaagden worden vervolgd voor dit misdrijf.

19 Art. 22, *ibid.*

20 Art. 1st, wet van 23 maart 1995, *op. cit.*

21 Art. 19, 1°, wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens, B.S., 9 juni 2006. Er zij op gewezen dat het ging om pepperspray, waarvan de ongeoorloofde verkoop en het ongeoorloofde gebruik in België verboden zijn, maar die in bepaalde buurlanden, zoals Frankrijk en Duitsland, vrij verkrijgbaar zijn. Hun effect op individuen is niet minder ernstig.

22 Corr. rb. Oost-Vlaanderen (afd. Gent), 12 maart 2024, *op. cit.*, § 21. De rechtbank omschrijft ook D. Van Langenhove als "initiatiefnemer, (...) oprichter, (...) organisator".

23 *Ibid.*

24 Art. 31 § 1 Sw.

25 Over het algemeen voorwaardelijke straffen, met uitzondering van een lid van Schild & Vrienden dat iets te open was over zijn neonazi-sympathieën.

wanneer humor in conflict komt met het verbod op haatzaaiende taal.⁴⁰ Een aantal elementen, die hieronder besproken worden, komt in deze rechtspraak stevast aan bod. Daarbij kan gesteld worden dat het Hof toch wel vaak de humor niet inziet van bepaalde uitingen en, volgens sommigen, eigenlijk een beetje te serieus is.⁴¹

Een eerste belangrijk element in de analyse van het Hof is de beoordeling of het humoristisch karakter van de uiting door een redelijke toeschouwer kan worden begrepen.⁴² Over het algemeen kan het Hof, als de opmerking als humoristisch kan worden begrepen, een grotere inmenging in andere mensenrechten, zoals het recht op reputatie, aanvaarden.⁴³ Centraal hierbij staat de mate van 'distantiëring'.⁴⁴ Een opmerking of cartoon die de schijn van onverdraagzaamheid of haat wekt, is geen haatzaaiende uiting als deze zich distantieert van het onderwerp op een manier die duidelijk genoeg is voor een redelijke lezer om niet misleid te worden.⁴⁵ De context en de encenering van de uiting spelen

hierbij een doorslaggevende rol, onafhankelijk van de intentie van de auteurs.⁴⁶ In meer recente uitspraken lijkt het Hof deze benadering te willen nuanceren, door te stellen dat bepaalde vormen van humor - zelfs met een zekere afstand - toch problematisch kunnen zijn.

De beoordeling van deze distantiëring vereist een tweede belangrijk element, namelijk het vaststellen van de intentie van de spreker. Niet alleen de inhoud en het soort meningsuiting, maar ook de "toon, het expliciet karakter, het decor, de inkleding en het repetitief karakter van [de] boodschappen"⁴⁷ zullen een beslissende rol spelen bij het bepalen van deze bedoeling.⁴⁸ In het *M'Bala M'Bala-arrest*,⁴⁹ bijvoorbeeld, paste het Hof artikel 17 van het EVRM⁵⁰ toe op de encenering van een zogenaamd humoristische, maar eigenlijk anti-semitische show. Een van de doorslaggevende factoren was dat de komiek van het publiek een "hartelijk applaus" had gevraagd voor iemand die gekend was voor negationisme. Dit, zo stelde het Hof, wees duidelijk op het positieve karakter

40 In een artikel merken A. Godioli, J. Young en B. Matteo Fiori op dat bijna alle onderzochte zaken betreffende een beperking van de vrijheid van meningsuiting in naam van het verbod op haatuitingen eindigen met een gerechtvaardigde inmenging in de vrijheid van meningsuiting. Zeven zaken hadden betrekking op verzoekers die waren gestraft voor haatzaaiende uitlatingen, en in geen van die zaken werd de verzoeker in het gelijk gesteld (*Seurot t. Frankrijk, Leroy t. Frankrijk, Féret t. België, M'Bala M'Bala t. Frankrijk, Le Pen t. Frankrijk, Z.B. t. Frankrijk, Bonnet t. Frankrijk, Ogurtsov t. Rusland*). Zie de rechtspraak aangehaald in A. Godioli, J. Young, B. Matteo Fiori, "Laughing Matters: Humor, Free Speech and Hate Speech at the European Court of Human Rights", *Int. J. Semiot. Law*, vol. 35, 2022, pp. 2241-2265. D. Voorhoof, "Vrije meningsuiting en satire", *De Juristenkrant*, 2015/302, p. 16.

41 J.-P. Marguénaud, "L'humour et la Cour européenne des droits de l'homme", *J.T.* 2012, p. 608.

42 Zie met name EHRM, *Sousa Goucha t. Portugal*, *op. cit.*, §§ 50-53; *Nikowitz en Verlagsgruppe News GmbH t. Oostenrijk*, *op. cit.*, §§ 24-26.

43 EHRM, *Sousa Goucha t. Portugal*, *op. cit.*, § 55.

44 J. Englebert, "La répression des excès de l'expression raciste ou blasphématoire : lorsque l'idéologie prend le pas sur le droit", *Auteurs & Médias*, 2016/1, p. 50 en 63. In het bijzonder haalt de auteur de arresten aan van het Hof van Beroep van Parijs van 17 maart 2011, uittreksels aangehaald in het EHRM-arrest, *M'Bala M'Bala t. Frankrijk*, nr. 25239/13, 20 oktober 2015, § 18. Origineel in het Frans : 'distanctation'.

45 A. Godioli, J. Young, B. Matteo Fiori, "Laughing Matters: Humor, Free Speech and Hate Speech at the European Court of Human Rights", *op. cit.* p. 2252.

46 Zie in het bijzonder de Franse zaak *Patrick Sébastien*, waarin een bekende Franse televisiepresentator zich vermomde als een nog bekender politicus – Jean-Marie Le Pen – om racistische opmerkingen te maken. Het Franse Hof van Cassatie oordeelde dat, in plaats van racistische standpunten te bekritisieren, de encenering en de context blijk gaven van een gebrek aan afstand tot het geuite standpunt en de racistische opmerkingen bekrachtigden. Zie B. Mouffe, "Chapitre 4. Le délicat humour raciste, xénophobe, révisionniste...", *Le droit à l'humour*, Brussel, Larcier, 2011, p. 540.

47 Zie Cass. [29 oktober 2013](#), P.13.1270.N.

48 A. Godioli, J. Young, B. Matteo Fiori, "Laughing Matters : Humor, Free Speech and Hate Speech at the European Court of Human Rights", *op. cit.*, pp. 2253-2257.

49 EHRM, *M'Bala M'Bala t. Frankrijk*, *op. cit.*, § 42. De controversiële komiek Dieudonné had een van Frankrijks bekendste holocaustontkenners – Robert Faurisson – op het podium uitgenodigd om hem een «infrequentability» award uit te reiken waarin de spot werd gedreven met de Shoah. Het Hof oordeelde (terecht) dat de encenering kunstmatig humoristisch was en bedoeld was om een haatdragend en antisemitisch standpunt te promoten.

50 Artikel 17 verbiedt misbruik van rechten. Preciezer gezegd, het EVRM geeft niet het recht om een handeling te verrichten die gericht is op de vernietiging van de rechten en vrijheden die het erkent. Voor een interessante kritiek op het gebruik van artikel 17 in zaken betreffende vrije meningsuiting, zie D. Voorhoof, "Hate Speech', radicalisering en het recht op expressievrijheid. Waarom artikel 17 EVRM (misbruiksclausule) geen opleving verdient", *Auteurs & Media*, 2016/1, pp. 4-18.

van deze houding in hoofde van de komiek.⁵¹ Het bepalen van deze intentie kan moeilijk zijn, vooral in het geval van xenofobe humor. Deze analyse kan bijvoorbeeld leiden tot kritiek dat justitie een 'dubbele standaard' toepast op humor. Afhankelijk van de vraag of de context zich leent voor het begrijpen van de intentie achter een beledigende grap, wordt inmenging in de vrijheid van meningsuiting anders beoordeeld.⁵² Het onderzoek van de intentie van de spreker kan ook leiden tot eerder 'preutse' beslissingen: het Hof lijkt soms erg snel bereid te oordelen dat de grenzen van het fatsoen zijn overschreden door, bijvoorbeeld, een karikatuur, omdat de bedoeling meer leek te zijn om de aandacht te vestigen op de mensen die het doelwit waren van de karikatuur dan om lezers aan het lachen te brengen.⁵³

Ten derde speelt de wijze van verspreiding een rol. De omvang van de verspreiding van een boodschap die inbreuk kan maken op de grondrechten van derden speelt daarbij een belangrijke rol in de beoordeling van de evenredigheid.⁵⁴ Een werk dat een groot aantal mensen zal bereiken, zal strenger beoordeeld worden dan een werk dat slechts door een klein aantal mensen gezien of gehoord wordt. Het Hof had bijvoorbeeld

geen bezwaar tegen beperkingen betreffende verschillende films waarin een karikatuur werd gemaakt van het katholieke geloof⁵⁵ en een boek waarin God en de Profeet Mohammed werden beledigd.⁵⁶ Daarentegen werd het verbod van de tentoonstelling van een kunstwerk met een vergelijkbare godslasterlijke karikatuur buitensporig geacht.⁵⁷ In de laatste zaak merkte het Hof expliciet op dat de karikatuur bijna volledig overschaduwde door de andere schilderijen in de tentoonstelling, waardoor de impact op de reputatie beperkt bleef.⁵⁸

Ten vierde zal ook de persoon tot wie de humor is gericht een invloed hebben op de beoordeling. Politici, bijvoorbeeld, zijn meer *fair game* in een politieke context dan private personen.⁵⁹ Mogelijk negatieve gevolgen voor minderjarigen werken ook in het nadeel van de vrijheid van meningsuiting.⁶⁰ Dit geldt ook voor humor die (seksistische) stereotypen of een vorm van symbolisch geweld tegen een minderheid versterkt of propageert, zelfs in geval van bepaalde 'puur humoristische' inhoud gericht tegen minderheden.⁶¹ Het Hof aanvaardde met betrekking tot die uitingen een grotere beperking van de vrijheid van meningsuiting.⁶²

51 EHRM, *M'Bala M'Bala t. Frankrijk*, *op. cit.*, § 35.

52 G. Calvès, *Envoyer les racistes en prison? Le procès des insulteurs de Christiane Taubira*, Librairie générale de droit et de jurisprudence (LGDJ), Parijs, 2015, p. 68 ; J. Englebert, "La répression des excès de l'expression raciste ou blasphématoire : lorsque l'idéologie prend le pas sur le droit", *op. cit.* p. 51.

53 Zie bijvoorbeeld : EHRM (G.K.), *Palomo Sánchez e.a. t. Spanje*, *op. cit.* De zaak betrof de publicatie van een cartoon in een vakbondsblad waarin de personeelsdirecteur van een bedrijf op grove wijze werd afgebeeld terwijl hij zich opmaakte seksuele betrekkingen te hebben met twee vakbondsvertegenwoordigers die te gunstig voor hem werden geacht. De auteurs van de cartoon werden ontslagen wegens ernstig wangedrag en het Hof oordeelde dat de sanctie niet onevenredig was. Opmerkelijk was de *dissenting opinion* van rechter F. Tulkens, die werd bijgetreden door vier andere rechters.

54 Zie onder meer het recente arrest EHRM, *Tariq Ramadan tegen Frankrijk*, nr. 23443/23, 1 februari 2024, §§ 39-40.

55 EHRM, *LA t. Turkije*, nr. 42571/98, 13 september 2005.

56 EHRM, *Otto-Preminger-Institut t. Oostenrijk*, nr. 13470/87, 20 september 1994; *Wingrove t. Verenigd Koninkrijk*, nr. 17419/90, 25 november 1996.

57 EHRM, *Vereinigung Bildender Künstler t. Oostenrijk*, *op. cit.* Een aantal *dissenting opinions* betwist echter de redenering van het Hof, met name door te stellen dat satirische schilderkunst niet humoristisch is omdat er geen afstand kan worden genomen.

58 *Ibid.*, §36.

59 De toelaatbare grenzen van kritiek zijn over het algemeen ruimer met betrekking tot een politieke figuur (die zich in theorie bewust heeft blootgesteld aan een nauwkeurig onderzoek van zijn daden) dan met betrekking tot iemand die normaal gezien niet in de media komt. Zie onder meer EHRM (GK), *Lindon, Ochakovsky en July t. Frankrijk*, nr. 21279/02, 22 oktober 2007, § 36; *Patrício Monteiro de Telo de Abreu t. Portugal*, nr. 42713/15, 7 juni 2022, § 36.

60 EHRM, *C8 (Canal 8) t. Frankrijk*, nr. 58951/18 en 1308/19, 9 februari 2023., § 96 en 103.

61 *Ibid.* ; *Patrício Monteiro de Telo de Abreu t. Portugal*, *op. cit.*, § 20. De laatste gaat over een *concurring opinion*.

62 A. Godioli, "Humour and symbolic violence : Canal 8 v. France", *Strasbourg Observers*, 7 april 2023, beschikbaar via <https://strasbourgobservers.com/2023/04/07/humour-and-symbolic-violence-canal-8-v-france/>.

Een laatste en misschien wel belangrijkste element is dat het Hof een ruime beoordelingsmarge laat aan Staten om te bepalen welke uitingen van humor moeten worden bestraft.⁶³ De aanpak van het Hof is echter niet willekeurig. Het baseert zich op een aantal criteria die de inmenging in de vrijheid van meningsuiting kunnen rechtvaardigen: het bestaan van een gespannen politieke of sociale context, de mogelijkheid dat de uitlatingen – zoals ze door een redelijke toeschouwer zullen geïnterpreteerd worden – kunnen worden opgevat als een oproep tot geweld, en het vermogen van de uiting om de rechten van anderen en de openbare orde te ondermijnen.⁶⁴ Deze factoren zijn van invloed op de beoordelingsmarge waarover de Staat beschikt om bepaalde uitingen te beperken. Deze criteria worden helaas niet steeds even consequent en streng toegepast door het Hof zelf.⁶⁵ De beoordelingsmarge is bijvoorbeeld bijzonder belangrijk in gevallen van humor die verband houden met terrorisme. In het arrest *Leroy* aanvaardde het Hof de strafrechtelijke veroordeling wegens medeplichtigheid aan de verdediging van terrorisme van de auteur van een tekening waarin een bekende Franse reclame werd geparodieerd om de spot te drijven met de aanslagen van 11 september, die twee dagen eerder hadden plaatsgevonden.⁶⁶ Meer recent werd een man die op het lumineuze idee kwam om zijn 3-jarige neefje een T-shirt te geven met

daarop de woorden “*Je suis une bombe*” en “*Jihad, né le 11 septembre*”⁶⁷ veroordeeld tot een gevangenisstraf wegens apologie van terrorisme, zonder dat het Hof hier een probleem mee had.⁶⁸ Het Hof benadrukte dat in een democratie niet met alles kan worden gelachen.⁶⁹ In navolging van sommige van deze arresten hebben rechtsgeleerden opgemerkt dat “*het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geen humor en geen gevoel voor humor heeft*”.⁷⁰

De Belgische rechtspraak is humor soms beter gezind. Hier worden slechts enkele beslissingen beschreven. Zo verwierp het hof van beroep in Luik een klacht wegens aanzetten tot haat en discriminatie tegen een komiek die de spot had gedreven met fictieve personen met een handicap.⁷¹ Het hof van beroep in Gent oordeelde dat een parodie op een politieke affiche geen inbreuk maakte op de beeldrechten van een individu.⁷² Het aanzetten tot discriminatie of geweld wordt door sommige rechtbanken zeer restrictief geïnterpreteerd, in het bijzonder met betrekking tot de publicatie van racistische inhoud op sociale netwerken.⁷³ Echter, ook hieraan zijn grenzen. Over de komiek Dieudonné, die zijn spektakels gebruikte om holocaustontkenning te verspreiden, concludeerde de correctionele rechtbank van Luik dat “*de beklagde (...) een voorvechter is van haat, een apologet voor het kwaad,*

63 Zie onder meer het EHRM-arrest, *C8 (Canal 8) t. Frankrijk*, *op. cit.*, § 80.

64 EHRM, *Erkizia Almandoz t. Spanje*, nr. 5869/17, 22 juni 2021, §§40-41.

65 Er kan moeilijk worden geconcludeerd dat een kind van drie jaar die, meer dan elf jaar na de aanslagen van 11 september 2001, een T-shirt draagt waarin de aanslagen worden gesatireerd een reëel risico inhoudt op het aanzetten tot geweld. Zie A. Berrendorf, L. Midrez, L. Monaco, “Satire ou apologie du terrorisme, peut-on rire de tout?”, obs. sous EHRM Z.B. c. France, 2 septembre 2021”, *op. cit.* p. 416.

66 EHRM, *Leroy t. Frankrijk*, nr. 36109/03, 2 oktober 2008, §§ 5-6. De cartoon bevatte het onderschrift “*Nous en avions tous rêvé... Le Hamas l'a fait*”.

67 Het kind heette inderdaad Jihad, een veel voorkomende voornaam, en werd geboren op 11 september. De term “*Je suis une bombe*” heeft een dubbele betekenis in het Frans, die ook verwijst naar iemand die mooi is.

68 EHRM, *Z.B. t. Frankrijk*, nr. 46883/15, 2 september 2021.

69 F. Krenc, «La liberté d'expression vaut pour les propos qui 'heurtent choquant ou inquiètent'. Mais encore?», *Rev. trim. dr. h.*, vol. 2, nr. 106, 2016, p. 337.

70 J.-P. Marguénaud, “L'humour et la Cour européenne des droits de l'homme”, *Journal des Tribunaux*, 2012, p. 608. Origineel in het Frans: “*La Cour européenne des droits de l'homme n'a ni humour ni sens de l'humour*”.

71 Luik, 13 januari 2011, *Auteurs & Media*, 2012/2, p. 122.

72 Gent, 13 mei 2012, *Auteurs & Media*, 2013/5, pp. 352-355.

73 Gent, 10 januari 2017, beschikbaar op www.unia.be.

discriminatie en segregatie".⁷⁴ Paradoxaal genoeg wordt ook de *offline* publicatie van racistische inhoud die op Facebook kan gevonden worden soms strenger bestraft, zoals in een recente zaak voor de Leuvense correctionele rechtbank.⁷⁵

Conclusie: worden de publicaties van Schild & Vrienden beschermd door de vrijheid van meningsuiting?

Worden de publicaties in de zaak Schild & Vrienden beschermd door de vrijheid van meningsuiting? We besparen de lezer een lang onderzoek naar de toepassing van de rechtspraak van het EHRM op deze zaak: de meerderheid van de beklagden heeft hoger beroep aangetekend en er zullen ongetwijfeld argumenten op basis van de vrijheid van meningsuiting worden aangevoerd voor het hof van beroep. Dit artikel kan daarom worden afgesloten met de vaststelling dat humor weliswaar wordt beschermd door de vrijheid van meningsuiting, maar dat het vermeende humoristisch karakter van een uiting geen grotere bescherming biedt dan andere vormen van meningsuiting, zeker in het geval van vervolging voor haatzaaien en holocaustontkenning. Het EHRM en, in zijn kielzog, de nationale rechter, zullen hoogstens meer aandacht besteden aan bepaalde elementen, zoals de werkelijke intentie van de auteur van de opmerking of de perceptie ervan door een redelijke waarnemer.

In de zaak Schild & Vrienden wijzen een aantal factoren op een xenofobe intentie: de opmerkingen waren repetitief van aard en sloten duidelijk elke vorm van distantieën uit. Leden van de groep leken regelmatig te zijn aangezet om racistische berichten en opmerkingen te posten. De rechtbank benadrukte ook een reeks factoren die lijken overeen te komen met de

positie van de redelijke toeschouwer: "[d]eze berichten, afbeeldingen en memes kunnen, gelet op de doelstelling van S&V, het herhaald karakter ervan, de afgeschermden fora, het opruiende taalgebruik en het vooropgestelde geweld, onmogelijk als humor en onschuldige grappen worden bestempeld."⁷⁶

De kwestie van de wijze van verspreiding wordt ook besproken in het vonnis. De racistische en antisemitische berichten werden gedaan in een gesloten groep op Facebook en op Discord, toegankelijk op uitnodiging. De rechtbank beschrijft deze groepen als "*plaatsen die niet openbaar zijn, maar wel toegankelijk voor een aantal personen die het recht hebben om er te vergaderen of ze te bezoeken*".⁷⁷ Deze beschrijving komt overeen met een van de categorieën van bekendmaking die worden vereist door het Strafwetboek.⁷⁸ De rechtbank merkte met name het grote aantal deelnemers op – 750 leden op de Facebook-groep en ten minste 164 op de Discord-kanalen. De rechtbank was daarom van mening dat aan de voorwaarden voor bekendmaking was voldaan. De wijze van verspreiding blijft relatief beperkt in vergelijking met andere zaken die door het Europese Hof worden onderzocht, maar bereikt niettemin een relatief groot publiek.

Aangezien dergelijk gedrag uitdrukkelijk in de wet wordt geïndiceerd, is het aannemelijk dat een beperking van de vrijheid van meningsuiting in overeenstemming is met artikel 10 EVRM. In een tijd waarin het aanzetten tot discriminatie op sociale netwerken toeneemt, kan humor niet langer worden gebruikt als dekmantel voor haat. Het is nu aan het hof van beroep om ten gronde te oordelen. Wordt vervolgd.

74 Corr. rb. Luik, 25 november 2015, *J.L.M.B.*, 2015, p. 359. Geciteerd in P. HENRY, "l'art est fait pour troubler", *J.L.M.B.*, 2024, n°12, p. 540. Origineel in het Frans: "*le prévenu (...) se fait le chantre de la haine, il fait l'apologie du mal, de la discrimination et de la ségrégation.*"

75 Corr. Rb. Leuven, [22 mei 2023](#), beschikbaar op www.unia.be.

76 Corr. Rb Oost-Vlaanderen, afd. Gent, [12 maart 2024](#), *op. cit.*, p. 23.

77 *Ibid.*, p. 16.

78 Art. 444 Sw.